

Ekonomik ve Sosyal Konsey

Dağıtım: Genel

20 Mayıs 2011

**GÖZDEN GEÇİRİLMEMİŞ
KOPYA**

Orijinal dili: İngilizce

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi

46. oturum

Cenevre, 2-20 Mayıs 2011

Sözleşme'nin 16. ve 17. Maddeleri gereğince Taraf Devlet tarafından sunulan raporların değerlendirilmesi

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin Nihai Değerlendirmeleri

Türkiye

1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (E/C. 12/TUR/1) hayata geçirilmesine ilişkin olarak Türkiye'nin sunduğu ilk raporu 3-4 Mayıs 2011'de düzenlenen 3. ve 5. toplantılarında (E/C.12/2011/Sr.3*5) ele almış ve 20 Mayıs 2011'de düzenlenen 29. toplantısında aşağıda aktarılan değerlendirmeleri açıklamıştır.

A. Giriş

2. Komite, her ne kadar gecikmeli olarak ellerine ulaşırsa da, Türkiye'nin hem ilk raporunu, ki genel anlamda Komite'nin raporlama tekniklerine büyük ölçüde uyumludur, hem de dile getirilen sorunlara ilişkin verdiği yazılı cevapları büyük bir memnuniyetle karşılamıştır. Komite aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ilerleyip ilerlemediğine ilişkin gerçekçi bir bakış açısına olduğu kadar taraf devletin bundan ne düzeyde yararlandığına ilişkin olarak da her iki belgede verilen ayrıntılı istatistik verileri de memnuniyetle karşılamıştır.

3. Komite Sözleşme'nin hayata geçirilmesi yolunda Taraf Devlet ile başlatılan diyalog çalışmalarını memnuniyetle karşılamakta ve ilk raporun incelenmesi sürecine değişik bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir delegasyonun katılmasını da övgüye layık bulmaktadır. Komite öte yandan delegasyonun sözlü olarak yöneltilen kimi önemli soruları cevapsız bırakmasını ise üzüntüyle karşılamıştır.

B. Olumlu Tarafları

4. Komite son on yılda aralarında 8 temel insan hakları anlaşmasının da yer aldığı pek çok temel insan hakları belgesinin onaylanıp benimsenmesini de memnuniyetle karşılamaktadır.

5. Komite ekonomik, sosyal ve kültürel hakların uygulamaya sokulması yönünde Taraf Devletçe alınan kimi tedbirlere de dikkatleri çekmiştir ki, bu tedbirler ana hatlarıyla şöyledir:

(i) Kadın ve Erkeklerin Eşit Fırsatlara Sahip Olmasına İlişkin bir Parlamenter Komisyonun kurulması;

GE.11.

- (ii) çocuk ve bebek ölümlerinde gözle görülür bir azalma sağlayan aşı kampanyalarının daha da yaygınlaştırılması;
- (iii) çok daha sürdürülebilir ve sonuç odaklı bir sağlık sisteminin şekillenmesine önyak olan Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın uygulamaya geçirilmesi;
- (iv) kadına yönelik şiddetle mücadele etmek üzere Ceza Yasası'nda ve diğer kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılması;
- (v) ilgili uluslararası sözleşmeler ve protokollerle uyumlu olacak şekilde Ceza yasasındaki insan ticaretiyle ilgili maddelerin değiştirilmesi;

C. Başlıca endişeler ve ilişkili tavsiyeler

6. Komite, Taraf Devletin Sözleşme'nin 3, 4 ve 13. paragraflarındaki hükümleri kendi Anayasası ile uyumlu düşecek şekilde benimseyip uygulamaya sokmak konusundaki tereddüt ve itirazlarıyla ilgili endişeler taşımaktadır.

Komite Taraf Devlete aldığı tedbirleri hayata geçirip Komitenin içtihat kararları doğrultusunda yorumlayarak başta Sözleşmenin 3, 4 ve 13. paragraflarına ilişkin olanları olmak üzere Sözleşme'ye ilişkin tereddüt ve itirazlarından vazgeçmesini tavsiye etmektedir.

7. Her ne kadar Komite Sözleşme'nin ülke yasaları karşısında Anayasal olarak daha üstün tutulması teminatının verilmesini memnuniyetle karşılarsa da, Sözleşme'deki tedbirlerin uygulandığını gösteren adli davaların yokluğunu bir eksiklik olarak addetmektedir.

Taraf Devletin, Sözleşme'nin maddelerini ülke içi hukuk sisteminin bir parçası haline getirmesine ilişkin yükümlülüklerini gündeme getiren Komite, Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda Sözleşme'nin uygulamaya sokulduğunu ispat eden mahkeme kararlarına ilişkin bilgilerin de eklenmesini talep etmektedir. Komite aynı zamanda Taraf Devletten hakimler ve avukatlar için Sözleşme'de yer alan hakların adli sisteme dahil edilmesini temin edecek kursların da yer aldığı hukuki eğitim programları düzenlemesini de talep etmektedir. Bu bağlamda Komite Taraf Devletin dikkatini Taraf Devletlerin yükümlülüklerine ilişkin olan 3 Nolu Genel Yorum (1990) ile Sözleşme'nin ilgili ülkelerde hayata geçirilmesine ilişkin olan 9 Nolu Genel Yorum'a (1988) çekmek istemektedir.

8. Komite Taraf Devletin henüz Paris İlkeleri ile uyumlu olacak ulusal bir insan hakları örgütü meydana getirmemesini de büyük bir üzüntüyle karşılamaktadır. Komite aynı zamanda Ombudsman Ofisi'nin henüz kurulmamış olduğuna da işaret etmektedir.

Komite Taraf Devlete acilen Paris İlkeleri'yle uyumlu ve Sözleşme'de yer alan insan haklarını tam anlamıyla benimseyip uygulayacak bir insan hakları örgütü kurması yönünde çağrıda bulunmaktadır. Komite ayrıca Taraf Devletten süreç içinde Uluslararası Koordinasyon Komitesi'nden akreditasyon belgesini almak üzere gerekli çabaları göstermesini de talep etmektedir. Bu doğrultuda Komite Taraf Devlete ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunmasında ulusal insan hakları örgütlerinin üstlendiği role ilişkin olan 10 No'lu Genel Yorum'u (1998) referans olarak göstermektedir.

9. Bir yandan Taraf Devletçe gerçekleştirilen yasal reformlara işaret eden Komite öte yandan ise ayrımcılıkla mücadele için basit ve genel bir yasal düzenlemenin yapılmamış olmasından duyduğu endişeyi dile getirmektedir (madde 2.2).

Komite Taraf Devletten hem Sözleşme ve hem de Komite'nin ayrımcılıkla mücadeleyle ilgili Genel Yorumu'yla (2009) uyumlu olacak şekilde ayrımcılıkla mücadeleyi birebir ilgilendiren genel bir hukuki düzenleme getirmesini talep

etmektedir. Bu bakımdan Komite Taraf Devletten bir sonraki raporunda yapılan yasal düzenlemelere ve Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu'nun faaliyetlerine ilişkin bilgileri de dahil etmesini beklemektedir.

10. Taraf devletin sadece Rum, Yahudi ve Ermenileri azınlık olarak kabul etmesi gerçeğinden hareketle Komite aralarında Kürtlerin, Romanların ve Aramilerin de olduğu tüm azınlıkların haklarının tanınmasına ve hakların korunmasına yönelik daha geniş çerçeveli bir yasal düzenlemenin eksikliğine ilişkin endişelerini de dile getirmektedir. Komite bu azınlıkların haklarının görmezden gelinip önemsenmemesine ilişkin endişelerini de ortaya koymaktadır.

Komite Taraf Devleti, sınırları dahilindeki tüm azınlıkları tanıması ve ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından sonuna dek yararlanmaları için gerekli tüm olanakları sağlayıp bu amaç doğrultusunda lazım olan tüm planları benimsemesi için çağrıda bulunmaktadır.

11. Komite Taraf Devlete engelli kişilerin Sözleşme'nin kendilerine sunduğu haklardan, ki bunlara istihdam, ikamet, eğitim ve sağlık dahildir, yararlanma konusunda ciddi sorunlar yaşadığına ilişkin endişelerini de dile getirmiştir. Komite yine büyük bir üzüntüyle engelli kişilerin binalara, parklara, hastanelere, ulaşım sistemlerine olduğu kadar diğer kamu alanları ile hizmetlerine de erişmek konusunda önemli sıkıntılar yaşadığını da dile getirmektedir. Komite çok sayıda engelli kişinin sosyal hizmetler sisteminden yararlanamadığına ilişkin kaygılarını da ortaya koymuştur (madde 2.2).

Komite Taraf Devletten şu taleplerde bulunmuştur:

- (a) özürlü kişilerin Sözleşme tarafından sağlanan tüm haklardan hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan yararlanmasını ve binalara, parklara, hastanelere, okullara, ulaşım sistemlerine olduğu kadar diğer kamu alanlarına ve hizmetlerine de fiziksel olarak rahatlıkla erişmesini sağlamak;
- (b) Özürlü Kişiler Yasası'nın 2 ve 3 No'lu hükümleri doğrultusunda bu kişilerin Taraf Devlet sınırları içerisinde kamusal ve özel altyapı yatırımlarına ve hizmetlerine en uygun şekilde erişimini sağlamak üzere kaynakları doğru şekilde tahsis edip yönlendirmek;
- (c) kitlesel kampanyalardan da yararlanarak olumsuz basmakalıp düşünceler ve önyargılarla mücadele etmek üzere özürlü kişilerin haklarına ilişkin kamuoyunda belli bir bilinç ve farkındalık yaratmak;
- (d) 50 kişiden fazla çalışanı olan işletmelerin asgari bir özürlü kişiyi çalıştırması gerektiğini şart koşan Çalışma Yasası'nın 30. maddesinin dayattığı kota sisteminin hem kamu hem de özel sektör tarafından uygulanıp uygulanmadığını ciddi bir şekilde denetleyip gözlemlemek;
- (e) sosyal hizmetler sisteminin gelir sürdürme kriterleri dahilindeki özel gereksinimlerini hesaba katarak özürlü kişilerin marjinalleştirilmesine engel olmak ve;
- (f) karşılarına çıkan zorlukların ve engellerin anlaşılıp tespit edilmesi ve Özürlüler Yasası'nın etki ve sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla özürlü kişilerin sosyal, kültürel ve ekonomik haklarından ne ölçüde yararlandıklarına ilişkin verileri toplamak üzere bir mekanizma geliştirmek.

Komite'nin özürlü kişiler hakkındaki 5 No'lu Genel Yorumu'nu (1994) da göz önünde bulundurarak Komite Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda yukarıda belirtilen tavsiyelerin ne ölçüde hayat geçirildiğine ilişkin ayrıntılı bilgileri de dahil etmesini talep etmektedir.

12. Komite göçmen işçilerin, mültecilerin ve sığınmacıların bu türden hizmetlere erişimini teşvik eden yasal düzenlemelerin varlığına karşın sağlık hizmetlerine, eğitim kaynaklarına ve istihdam olanaklarına erişmekte hala ciddi zorluklarla karşılaştıklarına ilişkin kaygılar taşımaktadır (madde 2.2).

Komite Sözleşme’de yer alan tüm haklarından yararlanmaları hedefini gözeterek göçmen işçiler, mülteciler ve sığınmacılara ilişkin kamuoyu ve resmi makamlar nezdinde belli bir bilinç ve farkındalığın yaratılması için Taraf Devleti teşvik etmektedir.

13. Komite sosyal, kültürel ve ekonomik haklardan yararlanma konusunda hem bölgeler hem de kırsal ve kentsel yerleşim alanları arasında görülen dikkate değer farklılıklara ilişkin endişelerini de dile getirmektedir. Komite aynı zamanda başta Sözleşme’nin sunduğu haklardan yararlanma düzeyinin son derece düşük olduğu doğu bölgeleri olmak üzere aşırı yoksulluk vakalarının yoğunluğuna da dikkatleri çekmektedir (madde 3).

Komite başta en dezavantajlı bölgelerdeki yaşam şartlarını iyileştirmek amacıyla gerekli tedbirleri almak yoluyla ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yeterince yararlanma bakımından bölgesel olduğu kadar kırsal ve kentsel farklılıkları da irdeleyip ele alması konusunda Taraf Devleti teşvik etmektedir.

14. Komite cinsel eşitlik konusunda Taraf Devlet tarafından benimsenen ve hayata geçirilen hukuki ve kurumsal reformların mevcudiyetine karşın kadınların erkeklere nazaran eşit olmayan muamelelere maruz kalmasını endişe ile karşılamaktadır. Komite aynı zamanda pek çoğunun kayıtdışı ekonomik alanlarda istihdam aramaya mecbur bırakılmaları neticesinde kadınların çalışma koşullarının son zamanlarda daha da kötüye gitmesi konusunda da kaygılarını dile getirmektedir. Komite Cinsiyet Eşitliği Ulusal Planı’nın etkileri ile sonuçlarına ilişkin sunulan bilginin yetersizliğine de dikkatleri çekmektedir (madde 3).

Komite Sözleşme’nin 3. maddesinin yanı sıra kadın ve erkeklerin sosyal, kültürel ve ekonomik haklardan eşit düzeyde yararlanmasını öngören 6 No’lu Genel Yorum’a da göndermede bulunarak Taraf Devlet’ten şu taleplerde bulunmaktadır:

- (a) cinsiyet eşitliği konusunda kamuoyundaki farkındalığı arttırmak ve cinsiyet rollerine ilişkin önyargıları ve basmakalıp düşünceleri değiştirmeye yönelik gerekli yasal vb. tedbirleri benimsemek;
- (b) kreş ve gündüz bakım evi hizmetlerine ilişkin devlet desteğini yaygınlaştırmak;
- (c) kadınların siyasi yaşam ve çalışma hayatındaki mevcudiyetini geliştirmek üzere değişik alanlarda kota sistemleri getirmek;
- (d) sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye yönelik tüm programlar ve tedbirlerle ilgili özelleşmiş veriler toplamak yoluyla kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından en iyi şekilde yararlanması amacıyla alınan tedbirlerin etkilerini gözlemlemek.

Komite Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda hem kadınların kayıtlı ekonomideki temsilinin artırılmasına yönelik olarak alınan tedbirlerin etki ve sonuçlarına hem de Cinsiyet Eşitliği Planı’nın gözlenmesi ve değerlendirilmesinin getirilerine ilişkin bilgileri de dahil etmesi talebinde bulunmaktadır.

15. Komite çalışma ortamlarındaki cinsel taciz vakalarının sayıca fazlalığı konusundaki endişelerini ifade etmekte ve cinsel taciz vakalarıyla alakalı şikayet ve adli kovuşturmalara ilişkin bilgi ve istatistik veri eksikliğinden yakınmaktadır (madde 3, 7).

Komite Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda çalışma ortamlarında yaşanan cinsel taciz vakalarına ilişkin bilgilerin yanı sıra, bu konuda açılan

davalar ile kesilen cezaların da dahil olması kaydıyla, suç mahkemeleri ile iş mahkemelerine taşınan cinsel taciz davalarına ilişkin istatistiki verileri de dahil etmesini talep etmektedir.

16. Komite 2003'ten bu yana görülen ekonomik gelişmelere ve Ulusal İstihdam Stratejisi'nin hayata geçirilmesine karşın Taraf Devletteki işsizlik oranının yeterince düşmemesiyle ilgili endişelerini de dile getirmektedir. Dahası, Komite işsizliğin özellikle gençleri büyük ölçüde etkilediği tespitinde bulunmaktadır (madde 6).

Komite herkese eşit iş hakkını teminat altına alacak fırsatları sunmak ve herkesin bir iş sahibi olmasını sağlamak üzere Taraf Devletçe benimsenecek yeni bir iş piyasası yaklaşımının şu ana başlıkları içerecek yapıda olmasını şart koşmaktadır:

- (a) geçmişteki Ulusal İstihdam Stratejisi'nin kapsamlı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi sonucunda elde edilecek veriler kullanılmalı;
- (b) değişik iş imkanları yaratmak üzere kaynaklar en iyi şekilde dağıtılmalı ve;
- (c) mesleki okulların açılmasının da dahil olduğu kimi tedbirler aracılığıyla gençler için iş sahasında çok daha avantajlı şartlar yaratılmalı.

Bu bağlamda Komite Taraf Devlet için çalışma hakkıyla ilgili olan 18 No'lu Genel Yorumu'na (2005) ve eğitim hakkıyla ilgili olan 13 No'lu Genel Yorum'unda (1999) değinilen teknik ve mesleki eğitimle ilgili tavsiyelerine göndermelerde bulunmaktadır.

17. Komite Taraf Devletteki asgari ücret seviyesinin çalışanların ve ailelerinin doğru dürüst ve makul bir standart yaşam sürdürmesine olanak tanımayacak ölçüde düşük olmasına ilişkin kaygılarını da dile getirmektedir (madde 7).

Komite Taraf Devleti, çalışanların ve ailelerinin makul ve doğru dürüst bir standart yaşam sürdürmelerini teminat altına alacak şekilde asgari ücreti belirleme mekanizmalarını tekrar düzenlenmesi için teşvik etmektedir. Komite aynı zamanda Taraf Devleti iş denetimi sistemi yoluyla asgari ücret standartının çalışma hayatının ayrılmaz bir parçası olmasını sağlaması için de teşvik etmektedir.

18. Komite Taraf Devlet sınırları içerisinde kadın ve erkeklerin maaşları arasında ciddi bir uçurum olmasını ve iş denetimi neticesinde eşit işe eşit ücret prensibinin ihlal edildiği vakaların üzerinde hiçbir şekilde durulmamasını ve bunların rapor edilmemesini de kaygıyla karşılamaktadır (madde 7).

Komite Taraf Devletten şu taleplerde bulunmaktadır:

- (a) eşit değerdeki iş için kadın ve erkeklere farklı ücretler verilmesinin hukuk dışı olduğuna ve bu konuda işverenlerin üzerine düşen yükümlülükler olduğuna ilişkin farkındalığın arttırılması;
- (b) istihkak konusunda yaşanan ayrımcılık durumlarında kolay erişilebilir ve etkili çözümler ve çareler sağlanması; ve
- (c) eşit değerdeki işe eşit istihkak prensibinin uygulanmasını denetleyen iş denetimcilerinin eğitilmesi ve hayata geçirilebilir bir yasal düzenlemenin yerleştirilmesi için gerekli diğer tedbirlerin alınmasının sağlanması.

19. Sendikalar, toplu iş sözleşmeleri, grevler ve lokavtlarla ilgili olarak Taraf Devletin yasalarını değiştirmeye yönelik kanun tasarıları söz konusu olduğunda Komite, Taraf Devlette halihazırda mevcut olan yasal düzenlemelerin sendikalaşma ve grev hakkı alanlarında çok ciddi kısıtlamalar içerdiğine endişeyle dikkat çekmektedir. Komite aynı zamanda çalışanların sendikalara kayıt olmasının önündeki engellere de işaret etmektedir (madde 8).

Komite Taraf Devlete yabancı işçilerin kendi seçimleri doğrultusunda istedikleri sendikaya katılmalarını sağlayacak gerekli tedbirlerin alınması ve varolan kısıtlamaların ortadan kaldırılması için sendikalarla ilgili mevcut yasaların değiştirilmesi için çağrıda bulunmaktadır.

20. Komite 2006'da toplam çalışan sayısının yüzde 48.5'ini oluşturan ve çalışan kadınların yüzde 66'sına denk gelen kayıtdışı ekonomide istihdam edilenlerin istikrarsız, riskli ve herhangi bir güvenceden yoksun olan durumlarına ilişkin endişelerini de dile getirmektedir (madde 9, 7).

Komite, başta kadınlar olmak üzere kayıtdışı ekonomi dahilinde istihdam edilenlerin de dahil edileceği şekilde, Taraf Devlete sosyal hizmetlere ilişkin düzenlemelerini yeniden gözden geçirmesi için çağrıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, Komite Taraf Devlete sosyal hizmetler hakkında ilgili 19 No'lu Genel Yorum'unu referans olarak göstermektedir.

21. Komite Taraf Devlet nüfusunun yüzde 20'sinin herhangi bir sosyal hizmet kapsamında olmadığını da endişeyle dile getirmektedir. Komite aynı zamanda kendisine sunulan bilgilerin sosyal güvenlik sistemlerinin sosyal risk ve olasılıklara karşı insanları ne denli koruduğuna ilişkin açık bir sonuca varmasına ve alınan tedbirlerin mevcut durumun iyileştirilmesine ne ölçüde katkıda bulunduğunu anlamasına yetecek miktarda olmadığını tespitinde bulunmaktadır (madde 9).

Komite Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda aşağıdaki unsurları da dahil etmesini talep etmektedir:

- (a) **Komite'nin sosyal hizmetlerle ilgili 19 No'lu Genel Yorumu'nun (2007) 12 ila 21. paragraflarında sayılan branşlara göndermede bulunmak koşuluyla Taraf Devletin sosyal güvenlik sisteminin kapsamına ilişkin ayrıntılı bilgiler; ve**
- (b) **Dezavantajlı ve marjinalleştirilmiş gruplar da dahil olmak üzere Taraf devletin sosyal güvenlik sisteminin kapsamına ve yeşil kart sahiplerinin sayısına ilişkin ayrıntılı bilgiler.**

22. Komite emeklilik maaşı alan yaşlıların sayısının nüfusa oranla son derece az olması ve bu kişilerin aldığı emeklilik aylıklarının makul ve doğru dürüst bir yaşam standardı sağlamaktan uzak bir miktarda olmasından duyduğu kaygıları da dile getirmektedir (madde 9, 11, 2.2).

Komite, Taraf Devleti makul bir yaşam standartına kavuşmalarını teminat altına almak üzere herhangi bir gelirden mahrum yaşlılara yönelik yardımların genişletilip artırılması ve emeklilik gelirlerinin yeniden gözden geçirilmesi konusunda teşvik etmektedir. Bu bağlamda Komite Taraf Devlete yaşlı insanların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarına ilişkin olan 6 No'lu Genel Yorumu (1995) referans olarak göstermekte ve Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda yaşlıların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından ne düzeyde yararlandıklarına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunmasını talep etmektedir.

23. Komite Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele için 2007-2010 Ulusal Eylem Planı'nın hayata geçirilmesine karşın kadınlara yönelik şiddet vakalarının çokluğu karşısında duyduğu çok ciddi endişeleri de dile getirmiştir. Komite aynı zamanda fiziksel ve psikolojik şiddeti de içeren aile içi şiddetin Taraf Devlet yasaları nezdinde suç olarak algılanmadığını ve aile içi şiddet mağdurlarına sunulan çözüm yollarının yeterince etkin olmadığını ilişkin kaygılar da taşımaktadır (madde 10, 2.2).

Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele için Ulusal Eylem Planı'nda yer alan aktivite önerileri prensipte Taraf Devlette kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik mevcut engelleri hedef alırken, Komite, Plan'ın hayata

geçirilmesi için gerekli kaynakların ayrılmasını ve bu sürecin gözlemlenip değerlendirilmesi sürecine sivil toplumun da dahil edilmesini önermektedir.

Komite aile içi şiddetin suç olarak değerlendirilmesi, kadınlara yönelik şiddetle mücadeleye yönelik yasaların sıkı bir şekilde tatbik edilmesi, korunma ve sığınma evlerinin sayısının artırılması ve aile içi şiddetin mağdurlarıyla ilgilenirken ilgili kamu çalışanlarının sorumluluklarını ciddiye alıp almadıklarının gözlemlenmesi için Taraf Devleti görevi çağırılmaktadır.

24. Komite fiziksel cezaların tamamen yasaklanmaması ve okullarda hala görülmesi konusundaki endişelerini de aktarmaktadır (madde 10, 13).

Komite Taraf Devlete evlerde fiziksel cezanın her türünün yasaklanmasına yönelik özel hukuki düzenlemelerin benimsenmesi yönünde çağrıda bulunmaktadır. Komite ayrıca evde ya da okulda fiziksel cezaların uygulanmamasına yönelik kamuoyunda belli bir bilinç ve farkındalığın yaratılması talebinde de bulunmaktadır. Bu bağlamda Komite Taraf Devlete referans olarak eğitim hakkıyla ilgili 13 No'lu Genel Yorumu'nda da kendine yer bulan (1999) okullardaki disipline ilişkin tavsiyelerini vermektedir.

25. Komite Taraf Devletin çocukların asgari çalışma yaşının ve çalışmalarına mücadele edilen işlerin belirlenmesiyle ilgili yasal düzenlemelerin uluslararası standartlarla uyum göstermediğine ilişkin kaygılarını da ifade etmektedir. Dahası, Komite Taraf Devlet tarafından hem tarım hem de mobilya sektöründe halen mevcudiyetini koruyan çocuk işçi çalıştırma anlayışıyla mücadele için alınan tedbirlerin sorunun büyüklüğü karşısında yetersiz kaldığı konusunda da kimi tespitlerde bulunmaktadır (madde 10).

Komite Taraf Devletten çocukların sosyal ve ekonomik açıdan istismar edilmeye karşı korunması için gereken tüm tedbirleri almasını talep etmektedir; buna asgari çalışma yaşının ILO standartlarıyla tam anlamıyla uyum göstermesini sağlayacak yasal düzenlemelerin getirilmesinin yanı sıra en kötü şartlarda çalışan çocuklarla ilgili 182 No'lu ILO sözleşmesine uygun şekilde tehlikeli koşullarda çalışan çocukların durumunu düzeltmek için gerekli tedbirlerin alınması da dahildir. Komite aynı zamanda Taraf Devletin zorunlu eğitimin süresini 8 yıldan 11 yıla çıkarmasını da talep etmektedir. Bu bağlamda Komite Taraf Devlete çalışma hakkıyla ilgili olan 18 No'lu Genel Yorumu'nu (2005) ve eğitim hakkıyla ilgili olan 13 No'lu Genel Yorumu'nu (1999) referans olarak vermektedir.

26. Komite ilgili bölgelerde ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan sonuna kadar yararlanma konusunda hem yapımı süren İhsu barajının hem de diğer barajların potansiyel etkisi ile ilgili de endişeler taşımaktadır, ki zorla yerinden göç ettirme, zorunlu tahliye, zorla iskan ettirme ve tazminatlardan etkilenen insanlar ile bu barajların inşasının yol açacağı çevresel ve kültürel etkiler ve sonuçlar üzerinde özellikle durmaktadır (madde 11, 12 ve 15).

Komite başta barajlar olmak üzere altyapıya dönük büyüme projelerinde insan hakları odaklı bir yaklaşım benimsenmesi ve zorunlu tahliyelerle ilgili olan Komitenin 7 No'lu Genel Yorumu'yla (1997) uyumlu olacak şekilde başta İhsu barajı olmak üzere bu türden projelerden etkilenen insanlar için yerinden göç ettirmeler, zorla iskan ettirme, zorunlu tahliye ve tazminatlarla ilgili yasalar ve düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi yönünde Taraf devleti teşvik etmektedir.

27. Komite etkilenen insanlara yeterli tazminat verilmeden ya da alternatif konaklama imkanları sunulmadan Yeniden Dönüşüm adı altında İstanbul'da gerçekleştirilen zorunlu tahliyelerle ilgili de ciddi endişeler taşımaktadır. Komite aynı zamanda Romanlarla ilgili olarak yaşanan tahliye ve yerinden etmelerin çocukların eğitimini ciddi şekilde sekteye uğrattığı üzerine de önemle durmaktadır. Komite ayrıca katılımı, özel mülkiyet haklarına saygıyı hiçe

sayan ve diğer insan hakları unsurları da göz ardı eden şehirleşme projelerinde dayanak olarak alınan yasaların uluslararası ilgili yasalarla hiçbir şekilde uyumlu olmadığını da ifade etmektedir (madde 11).

Komite yerlerinden zorla edilen insanlara, Komitenin zorunlu tahliyeyle ilgili 7 No'lu Genel Tavsiyesi'nin (1997) sunduğu anahatlar da göz önünde bulundurularak, yeterli miktarda tazminat ve/veya makul şartlarda iskan olanakları sağlanmasını teminat altına alacak şekilde şehirleşme projelerini düzenleyen yasal çerçevenin yeniden gözden geçirilmesini talep etmektedir. Komite aynı zamanda Taraf Devletin makul barınma olanakları hakkında Özel Raportör tarafından hazırlanan ve büyüme esaslı yerinden etmeler ve tahliyelerle ilgili temel ilkeleri içeren düzenlemelere (A/HRC/4/18, 2007) de dikkatle eğilmesi için çağırıda bulunmaktadır.

28. Komite halihazırda 3 milyona yaklaştığı tahmin edilen çok ciddi ve süregelen barınma ve konut sahibi olma sorununa da dikkatleri çekmektedir. Komite ayrıca Taraf Devlette yaşayan evsizlere ve yetersiz barınma şartlarına ilişkin yeterli bilginin olmamasını da önemli bir eksiklik olarak ortaya koymaktadır (madde 11).

Komite ulusal barınma ve konut sahibi olma stratejisinin benimsenmesi girişimi de dahil olmak üzere Taraf Devletin yeterli ve makul barınma olanaklarının sağlanması için, özellikle de Toplu Konut idaresi'nce (TOKİ) yapılan inşaatların konut ihtiyacının sadece yüzde 5 ila 10'unu karşıladığı gerçeği göz önünde bulundurularak, daha fazla çaba göstermesi gerektiğini ifade etmektedir. Komite aynı zamanda Taraf Devletten makul ve yeterli barınma ihtiyacının hayata geçirilmesi için gereken yasal çerçeveyi sağlamak üzere 1984 tarihli Kitleysel Konutlaşma Yasası'nın da yeniden gözden geçirilmesini istemektedir.

Komite Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda evsizlere ve makul barınma koşullarına ilişkin bilgiler sunmasını talep etmektedir. Komite dahası Taraf Devlete makul ve yeterli barınmayla ilgili olan 4 No'lu Genel Yorumu'nu (1991) referans olarak göstermektedir.

29. Komite gösterilen ilerlemelere karşın anne ölümlerinin hala yüksek oranda olmasından duyduğu endişeyi de dile getirmektedir; özellikle kırsal kesimlerde yaşayan kadınların büyük bir kısmı cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine yeterince erişme olanaklarından yoksundur. Komite aynı zamanda hamile kadınların sağlığına ilişkin mevcut istatistik bilgilerin sadece evli kadınları içermesini de kaygıyla karşılamaktadır. Komite ayrıca Taraf Devletin mevcut cinsel sağlık ve üreme sağlığı koşullarına ilişkin yeterli bilgilendirmede bulunmamasını da bir eksiklik olarak görmektedir (madde 12, 10).

Komite herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan her kadının üreme sağlığıyla ilgili haklardan makul ve yeterli ölçüde yararlanması için Taraf Devletin elinden geleni yapmasını ve kırsal kesimlerde de cinsel sağlık ve üreme sağlığıyla ilgili hizmetlere herkesin erişimini sağlayacak düzenlemeleri içerecek şekilde 2005-2015 Üreme Sağlığıyla İlgili Stratejik Plan'ında gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesini talep etmektedir. Bunun yanı sıra Taraf Devletin yaşları ve medeni durumları her ne olursa olsun tüm kadınların üreme sağlığıyla ilgili verileri toplamasını ve bir sonraki periyodik raporda cinsel sağlık ve üreme sağlığıyla ilgili sağlık eğitimi ve hizmetleri hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmasını da talep etmektedir. Komite bu konuda Taraf Devlete en yüksek sağlık standartlarına ilişkin olan 14 No'lu Genel Yorumu'nu (2000) referans olarak vermektedir.

30. Her ne kadar ruh sağlığı hastanelerinde modernize edilmemiş elektrokonvülsif tedavilerin (ECT) aneztesi ve kas gevşeticiler olmadan uygulanması anlayışı terk edilmişse ve ECT uygulama metotları tıp fakültelerinin yetki alanına bırakılmışsa da, Komite Taraf Devletin bu

uygulamaların ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri, yasal düzenlemeleri vb. henüz almamasından duyduğu endişeyi ifade etmektedir (madde 12).

Komite Taraf Devletten ruh sağlığı bozuk hastalarda elektrokonvülsif tedavinin uygulanmasına ancak mevcut yasal düzenlemede gerekli değişikliklerin yapılması şartıyla izin vermesini talep etmektedir.

31. Komite Taraf Devletin ilk raporun hazırlanması (E/C.12/TUR/1) sürecinde sivil toplum örgütlerine danışmamasından duyduğu rahatsızlığı da dile getirmektedir.

Komite Taraf Devlete insan haklarının korunması alanında çalışan sivil toplum örgütleriyle olan diyalogunu ve işbirliğini, özellikle de ekonomik, sosyal ve kültürel hakların teşvik edilip korunmasına yönelik olarak, geliştirmesi için tavsiyelerde bulunmaktadır. Komite aynı zamanda Taraf Devleti Komitenin tavsiyelerinin hayata geçirilmesinde ve bir sonraki periyodik raporun hazırlanmasında sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapıp birlikte çalışması yönünde de teşvik etmektedir.

32. Komite aralarında ekonomik, sosyal ve kültürel hakların da yer aldığı insan hakları konusunda tüm seviyelerdeki öğrencilere gerekli eğitimi sunması ve insan haklarının teşvik edilip korunmasında doğrudan rolü olan tüm meslek grupları ve sektörler, ki bunlara devlet memurları, öğretmenler, tıp çalışanları, hukuk insanları, polisler ve ordu mensupları dahildir, yönelik insan hakları eğitimleri vermesi için de Taraf Devleti teşvik etmektedir.

33. Komite Taraf Devletten bir sonraki periyodik raporunda aşağıdaki hususlarda ayrıntılı bilgiler dahil etmesini talep etmektedir:

- (a) Taraf Devletin ilk raporunun 154. paragrafında (E/C.2/TUR/1) da belirtilen mesleki sağlık ve güvenlik düzenlemelerinin hayata geçirilmesinin doğurduğu sonuçlar, ki bunlar ister işbirliği sonucunda isterse de yapılan denetimler neticesinde elde edilmiş olsun işbirliği eksikliğine ilişkin veriler de dahil edilmelidir;
- (b) başta dezavantajlı ve marjinalleştirilmiş gruplar için olmak üzere temiz suya ve sıhhi şartlara fiziksel olarak ve en ekonomik şekilde erişim, buna bölgelere ve kırsal/kentsel alanlara göre tasnif edilmiş istatistikî veriler de eklenmelidir;
- (c) erken ve zorla evliliklerle mücadele için alınan tedbirlerin doğurduğu sonuçlar ve etkiler;
- (d) Taraf Devletin sınırları dahilinde yaşanan kadın ve çocuk ticaretinin boyutları ve açılan davaların ve verilen cezaların sayısı ile bunlara ilişkin bilgiler;
- (e) konuyla ilgili sorunlara getirilen çözümlerin yer aldığı 136. paragrafta (E/C.12/TUR/Q/1/Ek.1) da belirtildiği gibi, yeni tedavi merkezlerinin açılmasının da dahil olacağı şekilde, madde bağımlılığı tedavisi için gereken ikame maddelere erişim ve resmi olarak izin verilen tedavi türlerine ilişkin bilgiler;
- (f) ruh sağlığı tedavisi için gezici hizmetlerin de içinde yer alacağı şekilde, ruh sağlığı hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerin ne kadar kolay bulunabildiği;
- (g) kadınlar arasındaki intiharları önlemek üzere alınan tedbirlerin etkileri.

34. Taraf Devlet hukukî reformlarla ilgili olarak çabalarını sürdürürken Komite de Taraf Devleti bu bağlamda Sözleşme'nin kendisine dayattığı yükümlülükleri göz önünde bulundurması ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakların hukukî bakımdan geliştirilmesinin yol açacağı etkileri düzenli olarak değerlendirmesi için teşvik etmektedir.

35. Komite Sözleşme'nin İhtiyari Protokol'ünü imzalayıp kabul etmesi için Taraf Devleti cesaretlendirmektedir. Komite aynı zamanda Taraf Devleti Zorla Kaybolmaya Karşı Herkesin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeyi imzalayıp kabul etmesi için teşvik etmektedir.

36. Komite Taraf Devletten, başta devlet çalışanları, hukuk insanları ve sivil toplum örgütleri arasında olmak üzere mevcut nihai gözlemlerini geniş çaplı bir şekilde yayması, mümkün olduğunca çok dile tercüme edip kamuoyuyla paylaşması ve bir sonraki raporunda tüm bunları hayata geçirmek için atılan adımlar konusunda kendisini bilgilendirmesini talep etmektedir. Aynı zamanda Taraf Devleti bir sonraki periyodik raporunu sunmadan önce ulusal düzlemde bir tartışma ve görüş alışverişi ortamı yaratmak üzere ulusal insan hakları örgütleri, sivil örgütler ve sivil toplumun diğer aktörlerini bir araya getirmesi yönünde de teşvik etmektedir.

37. Komite Taraf Devletten, Komitenin 2008 yılında benimsenen (E/C.12/2008/2) yeniden gözden geçirilmiş olan rapor düzenleme ilkeleri çerçevesinde hazırlanacak olan ikinci periyodik raporunu 30 Haziran 2016'da teslim etmesini talep etmektedir.